

ปัจจัยเงื่อนไขการเกิดความเหลื่อมล้ำและแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวนของประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ

Factors Contributing to Inequality and Ways to Reduce Disparities in Access to the Criminal Justice Process at the Inquiry Level for Citizens in Samut Prakan Province

รัชนิกร วัฒนสุขนนท์¹, เสกสรรค์ เครือคำ² และ ธีรภูมิ นิลเพชร³

วันรับ: 22 สิงหาคม 2567 วันแก้ไข: 25 กันยายน 2567 ยอมรับ: 30 ตุลาคม 2567

บทคัดย่อ

ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทย เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงความไม่เป็นธรรมด้านอำนาจต่อรองในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นการลดความเหลื่อมล้ำจึงเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 13 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ 8 คน ประกอบด้วยตำรวจสายงานสอบสวน และพนักงานกองทุนยุติธรรม และกลุ่มประชาชน 5 คนที่เคยเป็นผู้ต้องหา ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ กำลังคนมีน้อยไป อุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เพียงพอ งบประมาณมีจำกัด ประชาชนมีความยากจน มีระบบอุปถัมภ์เข้ามาแทรกแซง และไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ส่วนแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำที่รัฐสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบาย คือ เพิ่มกำลังคน หรือ หากกลไกที่ทำให้พนักงานสอบสวนเพียงพอ ไม่เปลี่ยนสายงาน ลดการแทรกแซงของระบบอุปถัมภ์ รัฐควรออกกฎหมายที่ไม่ซับซ้อนเป็นภาระของผู้ปฏิบัติและแบ่งเบาภาระประชาชน ให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และเพิ่มงบประมาณในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำ, กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พนักงานสอบสวน

¹ นักศึกษาปริญญาโท, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาอาชญาวិทยาและการบังคับใช้กฎหมาย, คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (ผู้ประพันธ์บทความ)

² พ.ต.อ.ดร., อาจารย์ประจำ, คณะสังคมศาสตร์, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

³ พ.ต.ท.ดร., อาจารย์ประจำ, คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Abstract

Inequality is a critical issue in Thai society, primarily stemming from socio-economic disparities. These disparities reflect unequal access to fundamental rights, including imbalances in the power dynamics within the legal system. Addressing inequality is, therefore, a critical national strategy. This study aimed to explore the conditional factors contributing to inequality in accessing the criminal justice process for citizens in Samut Prakan Province and propose measures to reduce this inequality. This qualitative research involved in-depth interviews with 13 purposively selected key informants. These informants were divided into two groups: eight government officials, including inquiry officers and Office of Justice Fund personnel, and five individuals, including former offenders and victims or those affected by human rights violations. The research revealed that inequality in access to the criminal justice system was influenced by factors such as insufficient manpower, inadequate equipment, limited budgets, poverty, interference from the foster care system, and a lack of legal knowledge among the public. To mitigate these issues, the government should consider policies to increase manpower, stabilize inquiry officers' career paths, reduce foster care system interference, simplify laws for officials and the public, provide comprehensive legal education to the public, and improve the budget for government operations.

Keywords: Inequality, Criminal Justice Process, Inquiry Officers

1. บทนำ

เนื่องจากปัจจุบันมีสภาพปัญหาที่ประชาชนจำนวนมากไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้สิทธิที่พึงจะมีโดยชอบธรรม ความไม่รู้กฎหมายของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งความยากจนของประชาชน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทำให้ประชาชนความรู้สึกถึงความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม จนอาจนำมาซึ่งจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง ในขณะที่จุดมุ่งหมายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง พิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ หรือเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา หรือจำเลย เพราะบุคคลจำต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย กล่าวคือ โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ดังจะเห็นได้ว่าโทษดังกล่าวเป็นการลงโทษที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ เนื้อตัวร่างกาย ดังนั้น เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม และรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้สัมฤทธิ์ผลในการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค เป็นธรรม และเพิ่มหลักประกันความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขการเกิดความเหลื่อมล้ำและแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งครอบคลุมถึงแนวทางในการพิทักษ์ คุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ และสวัสดิภาพของประชาชนเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัจจัยเงื่อนไขการเกิดความเหลื่อมล้ำและแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวนของประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากจังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดในภาคกลางของ

ประเทศไทยและยังเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ประชากรมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ และยังเป็นเมืองอุตสาหกรรม มีสถิติตามทะเบียนราษฎรของจำนวนประชากรสูงขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก จนอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และอาจก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม ความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในสังคมถูกมองข้ามและขาดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา และหากมีหน่วยงานรัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา แต่ก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรปราการ ก็ยังเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยสาเหตุของปัญหาอาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยที่ทำให้ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

3. ระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 รูปแบบของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมประเด็นปัญหาต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยโดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องจาก หนังสือ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ วารสาร เอกสารทางวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน กฎหมาย ทฤษฎีทางอาญาวิทยา ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญารวมไปถึงผลของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ และนำเอาข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อสร้างกรอบดำเนินการวิจัยซึ่งจะช่วยผู้วิจัยมองเห็นภาพรวมตั้งแต่ข้อค้นพบ ไปจนถึงข้อสรุป โดยเรียกวิธีการนี้ว่าการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนหลังจากเห็นภาพรวมของปัญหารอบด้าน เป็นการเตรียมตัวก่อนลงศึกษาภาคสนามจริง (Field study) จากการค้นคว้าดังกล่าวผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นปัญหาจากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

3.1.1 ปัจจัยเงื่อนไขการเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเทคโนโลยี

3.1.2 ได้แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งจะได้มาจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการนำผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการปฏิบัติงาน

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 2 กลุ่ม และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

3.2.1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ สัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดสภาพการณ์ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จำนวนทั้งสิ้น 8 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. หัวหน้างานสอบสวน สังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรสมุทรปราการ
จำนวน 2 คน
2. สารวัตรสอบสวน สังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรสมุทรปราการ
จำนวน 2 คน
3. พนักงานสอบสวน ที่มีประสบการณ์ด้านงานสอบสวน สังกัดกองบังคับ
การตำรวจภูธรสมุทรปราการ ระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 2 คน
4. พนักงานกองทุนยุติธรรม หรือ เจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน

3.2.2 กลุ่มประชาชน สัมภาษณ์ผู้ต้องหา จำเลย ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือ
ผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 5 คน

3.3 เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือ วิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ
โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นการ
สัมภาษณ์ที่มีการวางแผน จัดเตรียมชุดคำถามหรือแบบสัมภาษณ์ และวิธีการสัมภาษณ์อย่างมีระบบ
และมีขั้นตอนล่วงหน้า โดยชุดคำถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากการวิจัยทางเอกสาร จะถูกใช้
เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบปัญหาในงานวิจัยนี้ซึ่งผู้วิจัยสามารถกำหนดเป็น
ขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้

3.3.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักการและวิธีการในการ
กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดแนวทางให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.3.2 เมื่อกำหนดกรอบแนวทางการสัมภาษณ์ตามประเด็นและรูปแบบคำถามที่ต้องการ
ศึกษาตามกรอบแนวคิดการวิจัยได้แล้วผู้วิจัยจะสร้างแบบสัมภาษณ์ตามลักษณะดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) เพื่อให้ได้
คำตอบที่ละเอียดในทุกมิติจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล
2. ไม่สร้างแบบสัมภาษณ์ให้อยู่ในลักษณะของการถามนำ หรือเสนอแนะ
ให้กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลตอบตามแนวทางที่วางไว้
3. แบบสัมภาษณ์ต้องไม่ทำให้กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลรู้สึกไม่อยากตอบ
หรืออับอาย

4. ไม่สร้างแบบสัมภาษณ์ที่ต้องการคำตอบในทางวิชาการมากเกินไป
เพราะจะทำให้กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล รู้สึกกลัวหรือกังวลที่จะตอบคำถาม

3.3.3 เมื่อแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสร็จสมบูรณ์ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบเบื้องต้นในส่วนของความตรงตามเนื้อหา ตลอดจนสำนวนภาษาใน
การสื่อความหมาย

3.3.4 ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำแบบ
สัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้วเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านระเบียบวิธีวิจัยสถิติ
จำนวน 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิทางการจัดการภาครัฐ จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิ
ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานวิจัยจำนวน 1 ท่าน เพื่อทำการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง
เหมาะสม โดยผลการวิเคราะห์ค่า IOC พบว่า ผลคะแนนของข้อคำถามทุกข้อจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง
3 ท่าน มีค่าเฉลี่ย 1.00 ซึ่งแสดงว่ามีค่าความเที่ยงตรงที่ใช้ได้

3.3.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยนำเสนออาจารย์
ที่ปรึกษาเพื่อทำการตรวจสอบอีกครั้ง แล้วนำมาแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนจะนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล
ต่อไป

3.3.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แบบไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่
เลือกไว้สำหรับแนวทางการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในการศึกษาวิจัยฯ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณา
แบ่งออกเป็น 5 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ผู้วิจัยต้องการทราบ อายุ ระดับการศึกษา และ
ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาในการดำเนินการเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ส่วนที่ 3 ปัจจัยเงื่อนไขที่กระทบต่อการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาแก่ประชาชน

ส่วนที่ 4 แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อกฎหมาย บทความ วารสารวิชาการ และวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

3.4.2 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview)

1) ผู้วิจัยประสานเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง โดยแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยและกำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการจดบันทึกการสัมภาษณ์ และทำการบันทึกเสียงโดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อน (Key Informants)

3) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์แยกแยะประเด็นสำคัญ เลือกใช้ข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทางเอกสารในขั้นตอนแรกอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลของงานวิจัยนี้

3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) และ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารและการภาคสนามแล้วผู้วิจัยจะดำเนินขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.5.1 ขั้นตอนการจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระเบียบ ซึ่งถือเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้นสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นถัดไป

3.5.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อหาข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้ทำการจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบแล้ว เมื่อเห็นถึงส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ซ้ำในบางประเด็นอีกครั้งหนึ่ง

3.5.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ซ้ำ ขั้นตอนนี้จะกระทำต่อเมื่อมีการสัมภาษณ์ซ้ำในบางประเด็นเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูลเท่านั้น โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อีกใหม่จากการสัมภาษณ์เข้ากับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการตอบคำถามงานวิจัย

3.5.4 ขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้นั้น ถูกต้องหรือไม่ โดยจะพิจารณาจากแหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลได้มาจากต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาจากแหล่งบุคคลจำนวน 2 กลุ่ม ประกอบไปด้วย 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2) กลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลไปพร้อมกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ

3.6 จริยธรรมในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัยและเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเชิงลบต่อกลุ่มตัวอย่างโดยมิได้เจตนาจึงได้ขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เลขที่ SSRPCA-REC No.2-013/2566 และกำหนดแนวทางการศึกษาด้านจริยธรรมในการวิจัยไว้ดังนี้

3.6.1 ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารเพื่อยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและมอบให้แก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อพิจารณาเข้าร่วมให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้ทราบก่อนและอธิบายให้เข้าใจเปิดโอกาสให้ซักถามและให้เวลาสำหรับการตัดสินใจแล้วจึงให้ยินยอมเพื่อให้การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเป็นไปด้วยความเข้าใจเต็มใจและสมัครใจ

3.6.2 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้คำนึงถึงสถานะของผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างโดยจะมีการสร้างบรรยากาศในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความผ่อนคลายเน้นการพูดคุยกันด้วยความเป็นกันเองและจะไม่แสดงท่าทางข่มขู่หรือวางตัวให้เหนือกว่ากลุ่มตัวอย่างเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีและมีการเปิดเผยอย่างเต็มที่

3.6.3 ผู้วิจัยเน้นการวางตัวเป็นกลางไม่ตัดสินไม่แสดงความคิดเห็นว่าสิ่งใดถูกหรือผิดเน้นการสอบถามเพื่อกระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่

3.6.4 ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มตัวอย่างว่าข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้จะไม่ใช้ไปในทางซึ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลเสื่อมเสีย

3.6.5 ข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลเพื่อนำเสนอในงานวิจัยนี้ ตามที่ได้แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ก่อนการสัมภาษณ์เท่านั้น

4. ทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีที่มาจากปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ส่วนที่มาของการก่อเกิดปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นเอกสารหลักของสหประชาชาติ ถือเป็นต้นแบบของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เริ่มต้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้ยุติลงเมื่อปี พ.ศ.2488 (ค.ศ.1945) โดยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นผู้นำนั้น สงครามโลกครั้งที่สองได้นำความหายนะมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของหลายประเทศทั่วโลก ชาวโลกได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของพรรคนาซี เยอรมันที่ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหลายล้านคน และกระทำการย่ำยีประชาชนทุกประเทศที่เยอรมันเข้ายึดครอง ดังนั้นได้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การย่ำยีสิทธิสตรี เด็ก ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดแจ้ง หัวหน้ารัฐบาลประเทศ สัมพันธมิตรต่างเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรมป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก (ศราวุฒิ ประทุมราช, 2544)

ภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วในวันที่ 15 เมษายน 2488 ได้มีการรับรอง กฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมีมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2489 สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council หรือ ECOSOC) ต่อมาเดือนมกราคม พ.ศ.2490 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรก และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างเอกสารสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด ชุดแรกจัดทำร่างปณิธาน (Declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สามศึกษาปัญหาทางการเมือง

ระหว่างประเทศ คณะกรรมการยกร่างปฏิญญา ได้มีการประชุมหลายครั้งและได้นำเสนอร่างปฏิญญาให้สมาชิกใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 (กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, มปป.)

4.2 หลักการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และเป็นสิทธิซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิดโดยไม่ต้องคำนึงถึงชาติ สถานที่ ศาสนา ชาติพันธุ์หรือสถานภาพอื่นใด มนุษย์ทุกคนจึงมีพันธะในการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นด้วย นอกจากนี้สิทธิดังกล่าวไม่ควรถูกพรากไป เว้นแต่จะกระทำโดยกระบวนการตามกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม โดยสิทธิพลเมือง หมายความว่ารวมถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรมโดยผู้พิพากษาที่มีอิสระ (กุลนิธิ ชุนทองจันทร์ และอภิญา เลื่อนฉวี, 2561)

การรับรองในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ในหมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนของรัฐธรรมนูญยอมทำให้ประชาชนได้รับหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นอำนาจของประชาชนในอันที่จะปกป้องคุ้มครองตนเอง จากการล่วงละเมิดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยอำนาจรัฐ ทำให้ประชาชนอยู่ในฐานะประธานแห่งสิทธิในการกำหนดรูปแบบในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมรวมถึงการระงับข้อพิพาทของตนเองอย่างเหมาะสมไม่ใช่อยู่นฐานะเป็นวัตถุที่รัฐจะดำเนินการอย่างไรก็ได้ อีกทั้งการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานยอมทำให้ประชาชนแต่ละคนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนไม่ว่าจะเป็นในทางกายภาพหรือทางจิตใจโดยปราศจากการแทรกแซงขององค์กรของรัฐ บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดสภาพบังคับตามกฎหมาย เป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน อีกทั้งยังทำให้ประชาชนสามารถเรียกร้องให้รัฐกระทำการบางอย่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนได้ หรือให้ละเว้นการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ (ต่อพงศ์ กิตติยานพวงศ์, 2562)

จากการทบทวนเรื่องหลักการของสิทธิมนุษยชน โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้นำเสนอหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนไว้ ซึ่งหลักการนี้ถือเป็นสาระสำคัญที่ใช้อ้างอิงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชนและใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดว่าสังคมใดมีการเคารพและปฏิบัติตามหลักการสิทธิมนุษยชนหรือไม่ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิธรรมชาติติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัวตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึง คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ ซึ่งการให้คุณค่าของมนุษย์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม และคุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีความเท่าเทียมกันไม่แบ่งแยก การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้คนในสังคมโดยทั่วไปมักให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรามากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้นำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติจึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติโดยการให้คุณค่าของความเป็นคนในฐานะความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่วงโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคนไม่มีพรมแดน คนทุกคนมีสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้เช่นเดียวกัน เพราะโดยหลักการแล้วถือว่าคนทุกคนย่อมถือว่าเป็นคน ไม่ว่าอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ สัญชาติ เหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิมนุษยชนประจำตัวทุกคนไป จึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน ไม่ว่าคน ๆ นั้นจะยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

เมืองไม่สามารถแบ่งแยกว่ามีความสำคัญกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้นรัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจหรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อนแล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองย่อมขัดต่อหลักการนี้

ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคม และถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเหตุว่าในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คนรวย คนพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุ คนป่วยหรือมีสุขภาพดี การจะทำความเข้าใจว่า เรื่องใดเป็นเรื่องของการเลือกปฏิบัติหรือไม่ ต้องเข้าใจเรื่องความเสมอภาคด้วย ซึ่งความเสมอภาคไม่ใช่การได้รับเท่ากัน แต่เป็นการที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ในฐานะเป็นคน และความไม่เสมอภาคหรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในกระบวนการยุติธรรมนับตั้งแต่มีการกระทำความผิดอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยผ่านขั้นตอนการหาตัวผู้ต้องหา ตรวจสอบข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวน ในชั้นตำรวจ ชั้นอัยการ การฟ้องร้อง ตลอดจนการลงโทษตามคำพิพากษา ดังนั้น การเลือกปฏิบัติจึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาคนำไปสู่ปัจจัยเงื่อนไขการเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

นอกจากนั้นแล้วสิทธิมนุษยชนต้องตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากล ก็ต้องอธิบายต่อสังคมให้ได้ว่า จะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย มีกระบวนการไม่ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้ (กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, มปป.)

4.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ดังนี้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครอง ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และหากบุคคลใดถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ นอกจากนั้นแล้วบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย และต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทั้งชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุคนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับ การคุมขัง การค้นตัว หรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ และในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และในการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ นอกจากนั้นคำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

4.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา

4.4.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (The Crime Control Model)

เป็นทฤษฎีที่เน้นทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยมุ่งที่จะ ควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นสำคัญ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถที่จะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษตามกฎหมายได้และจะถูกประชาชนเพ่งเล็งว่าความสงบสุขเรียบร้อยของสังคมสูญสิ้นไป ความไม่เชื่อถือและไม่เคารพกฎหมายก็จะมากขึ้น พลเมืองที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตได้รับความกระทบกระเทือน วัตถุประสงค์ที่สำคัญของกระบวนการทางอาญาของรัฐจะต้องให้หลักประกันต่อสังคม ดังนั้น เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม อาทิ การสืบสวน การสอบสวน คดีอาญา การดำเนินคดีการพิสูจน์ความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้วอย่างได้ผล

ตามทฤษฎีนี้กระบวนการยุติธรรมที่ดีจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดเป็น จำนวนมากและผู้ที่ถูกจับกุมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริงการดำเนินการตามขั้นตอน ของกระบวนการจะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด การค้นหาข้อเท็จจริงตามทฤษฎีนี้ให้เริ่มมีขึ้น ตั้งแต่แรกเริ่มของกระบวนการยุติธรรม คดีอาญาทั้งปวงที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรมทางอาญาตาม ทฤษฎีนี้จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอไม่หยุดชะงักโดยมีกระบวนการกลั่นกรอง(Screening Process)ในแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนต่าง ๆ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เป็นการปฏิบัติงานประจำซึ่งจะมีการเริ่มตั้งแต่การสืบสวนก่อนการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเมื่อฟ้องยังศาลการพิจารณาคดีและการพิพากษา ลงโทษผู้กระทำความผิดและการปลดปล่อยจำเลย ดังนั้นการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีความรวดเร็วแน่นอน ซึ่งหมายถึงโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะหลุดพ้นจากการที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด (เสกสั่น เครือคำ, 2558)

ทฤษฎีนี้การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีพยายาม ให้อยู่ในขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด เช่น ให้อยู่ในขั้นตอนการสอบสวนหรือพนักงานอัยการมากกว่าการนำคดีเข้าสู่ศาลโดยไม่จำเป็น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการดำเนินงานตามขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม

ควรอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเป็นส่วนใหญ่วิธีการดำเนินการตาม ขั้นตอนต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพดังกล่าว ซึ่งทำให้การวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ถูกกลั่นกรองออกไป และในขณะที่ผู้กระทำผิดก็ต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการอย่างรวดเร็ว ซึ่งในระบบกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมจึงมีผลที่อาจจะเป็นไปได้ทั้งสิ้น

4.4.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)

กระบวนการนิติธรรม คือการใช้กฎหมายอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ทฤษฎีนี้จะมีแนวความคิดตรงกันข้ามกับทฤษฎีแรกโดยทฤษฎีนี้จะเน้นหนักไปทางการให้ความคุ้มครองสิทธิ ของประชาชน มากกว่าที่จะพยายามป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ยึดกฎหมายเป็นหลักโดยการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นธรรมตามรูปแบบและขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ทฤษฎีนี้ไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการ ของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในขั้นตอนตำรวจและอัยการ แต่เห็นว่าจะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลยุติธรรม ทฤษฎีนี้จึงมีแนวความคิดว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาชญากรรมเพราะว่ามีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำความผิด แต่เขามีความผิดก็ต่อเมื่อมีผู้มีอำนาจตามกฎหมายได้พิจารณาพิพากษาชี้แจงแล้วว่าเขามีความผิดนอกจากนี้ผู้ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาก็จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขอย่างถาวร และทฤษฎีนี้เห็นว่าไม่ควรปล่อยให้องค์กรอื่นมาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีก่อนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเนื่องจากเห็นว่ามีแต่องค์กรผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้ซึ่งแนวความคิดเช่นนี้(อารี รุ่งพรทวีรัตน์, 2527)

ทั้งนี้มิได้หมายความว่า อุดมการณ์ของทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีการควบคุม อาชญากรรม แต่ว่าทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมยึดหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมากกว่าความคิด ในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการหรือฝ่ายปกครองจะเชื่อถือได้เพียงใด เพราะวิธีการปฏิบัติของตำรวจและอัยการนั้นเป็นการปฏิบัติงานที่ไร้พื้นฐาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการล่อลวง ชุ่ยเชิญ หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้นแนวความคิดของทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมจึงไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม และต้องให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลยุติธรรม ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายต่อหน้าองค์กรของผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียงกับฝ่ายใด

ในกระบวนการแบบทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมนั้น จะเน้นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้โดยชอบตามขั้นตอนของกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างครบถ้วนแล้วศาลก็อาจใช้ดุลพินิจหรือปล่อยตัวจำเลยไป หรืออาจให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ความแตกต่างระหว่าง Crime Control Model กับ Due Process Model จะอยู่ที่วิธีปฏิบัติการที่ให้น้ำหนักกับทฤษฎี Crime Control Model มากเกินไปอาจส่งผลให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เช่น การล่อลวงข่มขู่ การจับการค้น ที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งอาจส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกล่วงละเมิดได้โดยง่าย

ในปัจจุบันไม่มีประเทศใดใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเคร่งครัด แต่จะเป็นระบบผสม ของทฤษฎีทั้ง 2 อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎี Due Process Model เป็นหลักการในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา เช่นระบบความยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกาอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักการที่ใกล้เคียงกับทฤษฎี Due Process Model มากกว่าประเทศอื่น ตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา วิธีการดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาจะต้องใช้หลักการของความเป็นธรรมและวิธีพิจารณาความตามกฎหมาย จะต้องให้ความคุ้มครองบุคคลตามมาตรฐานขั้นต่ำ ภายใต้หลักแห่งเสรีภาพ(Liberty) ด้วยความเชื่อดังกล่าวทฤษฎีนี้จึงยึดหลักนิติธรรมทั้งหลาย เช่น การจับกุมคุมขัง ตรวจค้น จะต้องทำอย่างมีระบบ และเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย จะต้องถือว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเป็นเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา จนกว่าผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายที่เป็นกลางได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิด ในแง่ของการสืบสวนทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมให้

ความสำคัญกับสิทธิส่วนตัวของบุคคล (Privacy Right) การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ รวมทั้งการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่าตนมีสิทธิอย่างไรด้วย แม้ว่าในสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแม่บทที่สำคัญของการใช้หลัก Due Process of Law แต่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของคนในประเทศก็ยังมีอยู่โดยเฉพาะสิทธิของคนกลุ่มน้อยหรือคนผิวดำ หากกระทำความผิดก็จะถูกจับกุมและได้รับโทษมากกว่าคนผิวขาว และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ใช้วิธีการปราบปรามต่อพวกเขาเหล่านี้ด้วยวิธีการที่รุนแรง ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่สามารถลดหรือช่วยแก้ปัญหาอาชญากรรมได้ กล่าวคือ เมื่อปี 1990 มีนักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำของสหรัฐอเมริกา มากกว่าล้านคน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 3 เท่าของเมื่อ 15 ปีที่แล้ว ในขณะที่เดียวกันนักโทษของประเทศอังกฤษและประเทศเยอรมันรวมกัน มีจำนวนเพียง 1 ใน 3 ของจำนวนนักโทษที่ถูกจำคุกของสหรัฐอเมริกา กลุ่มนักโทษที่นิยมซึ่งนิยมในรูปแบบของ Crime Control Model จะเน้นในเรื่องการใช้อำนาจรัฐและอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลของพลเมืองไม่สนใจในเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรม ก่อให้เกิดความล้มเหลวตามมา นั่นก็คือ สถิติอาชญากรรมและคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษเพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตลดลงจึงไม่น่าแปลกใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเช่นนั้น ในขณะเดียวกันระบบกฎหมาย หลักการหรือทฤษฎีทางสังคมและการเมือง สิทธิเสรีภาพของประชาชนตกอยู่ในภาวะอันตรายผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและต้องตกอยู่ในภาวะที่ไม่มีการตรวจสอบหรือถ่วงดุลในการใช้อำนาจเท่านั้น แต่ยังทำให้หลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญให้อ่อนแอตามลงไปด้วย

4.5 ประชญาพื้นฐานทางอาชญาวิทยาในกระบวนการยุติธรรม

4.5.1 อาชญาวิทยาแบบป้องกันสังคม โดยได้นำเอาแนวความคิดของปรัชญา

ทางอาชญาวิทยามาสมาผสมผสานกัน เพื่อบังเกิดสัมฤทธิ์ผลทางปฏิบัติในการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าบุคคลมีความอิสระในทางความคิดภายในขอบเขตสิ่งแวดล้อม หรือสภาพร่างกายหรือจิตใจของบุคคลนั้น อันเป็นการยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และในขณะเดียวกัน ก็ยังคำนึงถึงค่านิยม ฉะนั้นการกระทำผิดอาญาจึงต้องถูกกำหนดด้วยหลักเกณฑ์ตามวิชานิติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ควบคู่กันไป และกฎหมายที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็จะต้องมีอยู่ต่อไป รวมทั้งกฎหมายอาญาก็ต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักพฤติกรรมศาสตร์ด้วย ทฤษฎีนี้จึงเป็นการใช้มาตรการป้องกันอาชญากรรมในลักษณะที่เป็นระบบก้าวหน้า โดยมุ่งส่งเสริมการใช้นโยบายทางอาญาที่มีเหตุผลและเน้นถึงการใช้หลักการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ดังนั้น ในการลงโทษผู้กระทำความผิดต้องอาศัยหลักกฎหมาย หรือหลักมนุษยธรรมควบคู่กับกระบวนการศึกษาพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล และปรากฏการณ์ของอาชญากรรมในสังคมควบคู่กันไป ทั้งนี้ โดยมุ่งหวังต่อการฟื้นฟูบูรณภาพทางสังคมของผู้กระทำผิดอย่างมีระบบต่อเนื่อง

4.6 ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

4.6.1 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ได้นำเสนอแนวคิดในการ

วิเคราะห์สาเหตุของอาชญากรรมในมิติผลกระทบของปรากฏการณ์ทางสังคมต่อพฤติกรรมอาชญากรรม ทฤษฎีความขัดแย้งเชื่อว่าอำนาจในการปกครอง เป็นที่มาของการกำหนดพฤติกรรมอาชญากรรม และการบังคับใช้กฎหมายที่ทำให้บุคคลเป็นอาชญากร แนวคิดนี้มีความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาในลักษณะที่ให้ความสำคัญเป็นธรรมมากขึ้น แก่กลุ่มคนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นักทฤษฎีขัดแย้งจึงเชื่อว่า กฎหมายเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการควบคุมหรือเป็นอาวุธที่ใช้ต่อสู้ในกรณีความขัดแย้งทางสังคม

ทฤษฎีความขัดแย้งสามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมได้หลายประเภท และเป็นคำตอบที่ทฤษฎีอาชญาวิทยาอื่นๆ ไม่สามารถตอบคำถามได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ทฤษฎีความขัดแย้งยังตอบคำถามของปรากฏการณ์กรณีคนที่มีความต่ำต้อยด้านเศรษฐกิจและสังคม มีแนวโน้มว่าจะตกเป็นผู้กระทำความผิดอาญา และถูกลงโทษกักขังในเรือนจำมากที่สุด หรือกรณีที่ชนชั้นมีอำนาจกระทำความผิดอาญา จำนวนมากแต่ไม่ถูกดำเนินคดี หรือหากถูกดำเนินคดีก็มักจะถูกตัดสินว่าไม่มีความผิด หรือหากผิดก็ได้รับโทษที่ไม่รุนแรง แม้ว่าคน

ทั่วไปจะมองว่าความขัดแย้งนำมาซึ่งการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน หากแต่นโยบายสาธารณะที่นักทฤษฎีความขัดแย้งได้นำเสนอไม่ได้เป็นไปตามความคิดของคนทั่วไป กล่าวคือ นักทฤษฎีเหล่านี้เสนอว่าการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมด้วยสันติวิธีโดยหันมาเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคให้แก่คนในสังคมเท่าเทียมกัน ตลอดจนควรมีแนวทางการลงโทษในลักษณะที่ไม่เป็นทางการเนื่องจากเป็นแนวทางที่ลดความขัดแย้งทางสังคมได้ดีกว่ากระบวนการยุติธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กฎหมายที่บัญญัติไว้ และกฎหมายที่นำไปปฏิบัติ บ่อยครั้งทำเพื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่แนวคิดที่ได้จากการสังเกต ไม่ใช่หัวใจของความกลมกลืน แต่เป็นหัวใจของทฤษฎีความขัดแย้ง ความหลากหลายและการขาดความเป็นอันหนึ่งเดียวกันเป็นคุณลักษณะของสังคมสมัยใหม่ ทฤษฎีความขัดแย้งแสดงให้เห็นถึงสังคมในลักษณะของสังคมที่มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มตลอดเวลา โครงสร้างของสังคมเป็นการรวมตัวกัน และการสร้างความสมดุลระหว่างกลุ่มผลประโยชน์

คุณค่าและผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ขัดแย้งกันถึงระดับที่ว่าสิ่งที่เป็นเรื่องธรรมดาของกลุ่มหนึ่ง อาจเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของกลุ่มอื่น กลุ่มที่มีอิทธิพลสามารถที่จะเห็นว่าค่านิยมของสิ่งที่เป็นธรรมดา และเบี่ยงเบนสามารถถูกกำหนดไว้ในกฎหมายหรือในนโยบาย และได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม เมื่อพฤติกรรมของสมาชิกจากกลุ่มที่ไม่มีบทบาทถือว่าผิดต่อกฎหมาย พวกเขาเหล่านั้นมีโอกาสน้อยมากที่จะขัดขึ้นต่อการจับกุม การถูกฟ้องร้อง ถูกพิพากษา ลงโทษ และถูกคุมขัง นอกจากนี้คุณสมบัติของบุคคลบางอย่าง เช่น ชนชั้น เชื้อชาติ เพศ อายุ สัญชาติ และคุณลักษณะอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นตำแหน่งในสังคมจะเป็นตัวกำหนดว่าใครจะถูกจับกุม และถูกลงโทษ ดังนั้น ความเสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจ การเป็นชนกลุ่มน้อย เด็ก ผู้หญิง จะถูกดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมในลักษณะที่แตกต่างออกไป

4.6.2 ทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory) กำเนิดขึ้นจากแนวคิดสังคมไร้กฎเกณฑ์ของไมล์ เดอร์คเคม (Emile Durkheim) โดยโรเบิร์ต เมอร์ตัน ได้นำหลักการของทฤษฎีไร้กฎเกณฑ์ (Anomic Theory) มาใช้อธิบาย สถานการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1930 ว่าอาชญากรรมนั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของโครงสร้างทางสังคม โดยเมอร์ตันสังเกตว่า อาชญากรรมนั้นเกิดขึ้นมาในสังคมชนชั้นต่ำ (Lower Class) หรือกลุ่มคนยากจนมากกว่าสังคมชนชั้นกลาง (Upper Class) ซึ่งเมอร์ตันอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่าคนทุกคนในสังคมอเมริกามีหวัง และความฝันที่อยากจะร่ำรวย เงินทอง มีบ้านอยู่ มีรถขับ เรียกว่า อเมริกันดรีม (American Dream) ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนในสังคมโดยคนในสังคมทั่วไปให้การยกย่องและยอมรับผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน มีเงินทอง หรือบ้านเรือนที่ใหญ่โต แต่อย่างไรก็ตามโอกาสที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือความฝันนั้นมีไม่เท่ากันอันเนื่องมาจากโครงสร้างทางชนชั้นของสังคม โดยคนที่อยู่ในชนชั้นกลางนั้นจะมีโอกาสดีกว่าคนในชนชั้นต่ำในการที่จะประกอบอาชีพหรือหาวิธีการอื่นๆ ที่ถูกต้องในการที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภายใต้ข้อจำกัดนี้ทำให้คนในชนชั้นต่ำถูกปิดกั้นโอกาสที่จะใช้วิธีการที่ถูกต้องในการที่จะบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียวกับคนอื่นในสังคมนั้นคือการมีทรัพย์สินเงินทองทำให้เกิดแรงกดดันทางสังคมขึ้น จึงต้องแสวงหาวิธีการอื่นนอกจากการประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือ ฉ้อโกง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้อาชญากรรมจำนวนมากกระจุกตัวอยู่ในสังคมชั้นต่ำ

นอกจากนี้เมอร์ตันได้อธิบายถึงรูปแบบของการปรับตัวเมื่อเกิดสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากวิถีชีวิตชนบทมาสู่วิถีชีวิตสังคมเมืองที่หนาแน่นติดกับตัวมากขึ้น แต่ด้วยความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสเนื่องจากโครงสร้างทางสังคมทำให้เกิดแรงกดดันทางสังคม (Strain) ขึ้นกับกลุ่มคนในสังคมชนชั้นต่ำที่ถูกกีดกันจากกลุ่มคนในสังคมชนชั้นกลางทำให้ต้องมีการแสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อเอาตัวรอดและบรรลุจุดหมายอย่างเดียวกัน

4.6.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนมาก่อน ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมเอกสาร เพื่อเป็นหลักฐานสำคัญในการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ การฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด (อิทธิพล กริดสว่าง, 2553)

4.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเพื่อหาแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม คำว่า "Justice for All, All for Justice หากจะแปลเป็นภาษาไทยควรจะมีความหมายว่า "Justice for All" คือ ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยไม่มีความเหลื่อมล้ำ และ "All for Justice" คือ สรรพกำลังต่างๆ ของสังคมต้องเอาไปใช้เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2554) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยนั้นหากพิจารณาแล้วจะพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มต่างๆ และ 2) ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งโดยทั่วไปจะมองว่าเรื่องความเหลื่อมล้ำนั้นเป็นปัญหาที่ใหญ่กว่าเรื่องความมีประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม แต่ความเป็นจริงแล้วนับว่าเป็นปัญหาที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ ประเทศไทยมีการใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างระบบความยุติธรรมทางอาญาที่ค่อนข้างสูง โดยสัดส่วนงบประมาณด้านระบบยุติธรรมทางอาญาต่อ GDP ของไทยอยู่ที่ร้อยละ 1.26 หมายความว่า ถ้ามีรายได้ GDP 100 บาท จะต้องใช้เงินเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางอาญาถึง 1.26 บาท และยังใช้ทรัพยากรบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอีกเป็นจำนวนมากทั้งตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ โดยประชาชน 100,000 คน จะต้องใช้บุคลากรถึง 400 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สวีเดน ฝรั่งเศส ออสเตรีย เยอรมัน และอังกฤษ (ยกเว้นสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่มีสัดส่วนสูงกว่าไทย) ที่ใช้ทรัพยากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาน้อยกว่าไทยทั้งสิ้น แต่ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมนั้นสูงกว่าประเทศไทย ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนคดีในแต่ละปีมีถึง 13,000 คดี และแม้ว่าศาลจะได้เร่งรัดการพิจารณาโดยปรับกระบวนการวิธีพิจารณาต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้หมด และจำนวนนักโทษในเรือนจำของไทยซึ่งมีจำนวนมากเกินกว่าความสามารถของเรือนจำที่จะรองรับได้ถึงร้อยละ 70 ซึ่งหมายความว่านักโทษต้องอยู่กันอย่างแออัดและเกิดแรงกดดันต่อการเพิ่มงบประมาณเพื่อเพิ่มความสามารถของเรือนจำในการรองรับนักโทษ ตัวอย่างต่างๆ ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์หรือประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมของไทย ซึ่งหมายความว่า แม้ว่าประเทศไทยจะใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากเพื่อกระบวนการยุติธรรม ดังคำที่ว่า All for Justice แต่ก็ยังไม่เกิดความยุติธรรมที่ประชาชนทั้งหมดจะเข้าถึงได้ ดังคำที่ว่า Justice for All นั่นเอง

สำหรับสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมของไทยที่สำคัญๆ มี 2 ประการคือ ประการที่ 1 ระบบกฎหมายไทยนำโทษทางอาญามาใช้เกินความจำเป็นดังจะเห็นได้จากจำนวนกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญามีมากถึง 350 ฉบับ ทั้ง ๆ ที่ประเด็นที่เป็นข้อพิพาทในบางเรื่องเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกันซึ่งไม่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงหรือมีผลกระทบน้อยมาก อาทิ "คดีเช็ค" ซึ่งตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 กำหนดให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบทางอาญาหากกระทำการอันกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดนอกเหนือจากการมีความรับผิดชอบทางแพ่งตามปกติหรือ "คดีหมิ่นประมาท" ซึ่งในช่วงหลังได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญากับสื่อมวลชน นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปเพื่อปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นหรือกลั่นแกล้งเรียกร้องค่าเสียหายอย่างไม่สมเหตุผล ข้อพิพาทต่างๆ ดังกล่าวน่าจะสามารถใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของกฎหมายละเมิดและกฎหมายสัญญาในการระงับข้อพิพาทได้ ประการที่ 2 การเลือกวิธีลงโทษทางอาญาด้วยการจำคุก เมื่อพิจารณาเฉพาะกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญาพบว่าส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการจำคุกมากกว่าการลงโทษด้วยการปรับหรือการให้ทำงานบริการสังคมตามนานาอารยะประเทศที่ใช้กันซึ่งผลกระทบของการเน้นการลงโทษด้วยการจำคุกที่มากเกินไปย่อมทำให้รัฐมีต้นทุนสูงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ต้องสร้างเรือนจำหรือจำคุกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียเสรีภาพ เสรีดียงชื่อเสียง โอกาสในการประกอบอาชีพและโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเองทั้ง ๆ ที่ในหลายกรณีการกระทำความผิดนั้นไม่มีลักษณะในเชิงอาชญากรรมที่ร้ายแรงต่อสังคม

นอกจากนี้กฎหมายบางฉบับได้มีหน่วยงานฝ่ายปกครองที่กำกับดูแลทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้ตั้งคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า หรือกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้ตั้งคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ แต่ในทางปฏิบัติกลับเน้นกระบวนการทางอาญาแทนกระบวนการทางปกครอง ซึ่งส่งผลให้กระบวนการทางอาญากลายเป็นกระบวนการหลักในการกำกับดูแลทางเศรษฐกิจไปอีกเช่นกัน

ดังนั้น เมื่อประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบยุติธรรมที่เน้นการใช้กระบวนการทางอาญาเป็นหลักในการระงับข้อพิพาทและแก้ไขปัญหาต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบในประการต่างๆ อาทิ ทำให้ผู้เสียหายเลือกที่จะดำเนินคดีอาญามากเกินกว่าระดับที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงระดับที่มีการสูญเสียทรัพยากรของสังคมน้อยที่สุดเนื่องจากกระบวนการทางอาญานั้นใช้ทรัพยากรของรัฐในขณะที่กระบวนการทางแพ่งจะใช้ทรัพยากรของผู้เสียหายเอง ดังนั้น การอนุญาตให้ใช้กระบวนการทางอาญาในการเยียวยาในหลายกรณีจึงลดต้นทุนของผู้เสียหายให้ต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น แต่เพิ่มทุนซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดินให้สูงขึ้น และส่งผลให้ระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับระบบยุติธรรมทางอาญามีโครงสร้างที่ใหญ่เกินไปส่งผลต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

นอกจากนี้ในหลายกรณียากที่จะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เนื่องจากการดำเนินคดีทางอาญาต้องมีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์จนสิ้นสงสัย (proof beyond reasonable doubt) ปัญหาของระบบยุติธรรมของไทยที่มีการระดมทรัพยากรเข้าไปในเรื่องของกระบวนการทางอาญาดังกล่าวหากพิจารณาจากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์แล้วจะพบว่าการดำเนินคดีทางอาญาของผู้เสียหายสามารถช่วยลดต้นทุนได้เพราะจะมีกลไกของรัฐทั้งตำรวจและการเข้ามาช่วยเหลือจึงสามารถผลักดันต้นทุนหนึ่งไปยังภาครัฐได้ อาทิ "คดีเชิด" ในต่างประเทศนั้นจะใช้วิธีการดำเนินคดีทางแพ่งผู้เสียหายต้องรับภาระทั้งค่าธรรมเนียมศาลและค่าจ้างทนายความในการดำเนินคดีเอง แต่สำหรับประเทศไทยซึ่งกำหนดให้เป็นเรื่องทางอาญาดันทุนส่วนใหญ่จึงถูกผลักออกจากผู้เสียหายไปสู่ภาครัฐทั้งหมด เช่น การแจ้งความก็ต้องใช้ทรัพยากรของเจ้าหน้าที่ตำรวจในชั้นอัยการก็ใช้ทรัพยากรของอัยการ ซึ่งล้วนแต่เป็นเงินที่มาจากภาษีของประชาชนทั้งสิ้น และเมื่อคดีไปถึงศาลซึ่งอาจถูกตัดสินให้จำคุกก็ต้องใช้ทรัพยากรของราชทัณฑ์เท่ากับว่ารัฐได้นำทรัพยากรของสาธารณะที่มีอยู่อย่างจำกัดในกระบวนการยุติธรรมไปใช้เพื่อติดตามทวงหนี้ให้กับเอกชนซึ่งแทนที่จะนำไปใช้เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจริงๆ ให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นธรรมกลับนำมาใช้ในคดีหมิ่นประมาทที่มีเป็นจำนวนมากและเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างนักธุรกิจจึงถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่ไม่ถูกทาง

การที่คนในสังคมพูดถึงกระบวนการยุติธรรมว่าเป็นความเหลื่อมล้ำหรือสองมาตรฐานนั้น ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงปัญหาแนวความคิดหรือความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและรัฐคลาดเคลื่อนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจที่ว่า "ความยุติธรรมทางกฎหมายกับความยุติธรรมทางสังคม" ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดข้อสงสัยแก่ประชาชนว่าเหตุใดกฎหมายจึงไม่นำมาซึ่งความยุติธรรม ความเสมอภาค ความยุติกันดี และ สภาพแวดล้อมหรือคุณภาพชีวิตที่ดีแต่กลับต้องถูกกลืนโดยสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องทำความเข้าใจว่ากฎหมายนั้นมี 2 มิติ คือ มิติที่หนึ่งกฎหมายมีไว้เพื่อส่งเสริม เช่น ส่งเสริมการศึกษาหรือสุขภาพอนามัย และมิติที่สองกฎหมายมีไว้เพื่อปกป้อง เช่น รัฐต้องจับกุมผู้ที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นมาดำเนินคดี เป็นต้น

ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ รัฐธรรมนูญรับรองไว้อาจถูกจำกัดได้แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นและจะกระทบสาระสำคัญของสิทธิไม่ได้ด้วย ซึ่งหลักการพื้นฐานดังกล่าวนี้หากเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนโดยทั่วไปไม่เข้าใจก็ไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้ (สมชาย หอมลออ, 2554)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่สำคัญที่สะสมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของสังคมไทย เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม จึงสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงความไม่เป็นธรรมด้านอำนาจต่อรองในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

5.1 ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน สามารถแบ่งได้ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยด้านทรัพยากร ในปัจจุบันพบว่ามีปริมาณจำนวนคดีทั้งในส่วนอาญาจราจรและคดีออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด จำนวนพนักงานสอบสวนมีไม่เพียงพอ จึงไม่สัมพันธ์กับปริมาณงานที่มีจำนวนมาก ประกอบกับตำรวจที่จบมาใหม่ในสายงานสอบสวนไม่ได้จบมาโดยตรงจากโรงเรียนสอบสวนหรือโรงเรียนนายร้อย บางคนจบสาขานิติศาสตร์มาจึงแต่ไม่รู้จักรการทำงานจึงทำให้เกิดความผิดพลาดสูง เมื่อทำสำนวนส่งอัยการ อัยการอาจสั่งไม่ฟ้อง บางกรณีพบว่าพนักงานสอบสวน 1 คน รับหาคดีต่อเนื่องอาจถึง 20-30 เรื่อง ซึ่งจากเดิมมีปริมาณคดีเพียง 70 คดีต่อคนต่อปี พนักงานสอบสวนยังพอมีเวลาทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในแต่ละคดีให้สมบูรณ์แบบ แต่พอปริมาณงานล้นจึงกลายเป็นงานค้าง พองานค้างตอนเช้าเราก็มืดคดีใหม่เข้ามา งานเก่าก็ยังค้างจึงเกิดภาวะงานค้างค้างสะสมไม่สามารถทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นโดยเร็ว จึงทำให้พนักงานสอบสวนเกิดความกดดัน ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอว่าสาเหตุที่ทำให้ตำรวจขอลาออก เนื่องจากได้รับความกดดันทำให้เกิดความเครียด ซึ่งในยุคก่อนพนักงานสอบสวนจะหาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีใครอยากฆ่าตัวตายมีแต่ขอลาออกเพราะไม่คุ้มค่า จึงเกิดมีปัญหาว่าสมองไหล เช่น ถ้าพนักงานสอบสวนคนใดมีนายมีเส้นมีสายก็วิ่งย้ายไปอยู่สายงานอื่นที่ไม่มีการบ้าน เพราะงานสอบสวนคืองานที่มีการบ้าน ปัญหาที่พบอีกประการคือรัฐบาลได้จัดหาร้อยเวรมาเพิ่ม แต่พอมาดำรงตำแหน่งเป็นพนักงานสอบสวน ก็พบว่ามีพวกที่มีเส้นมีสายขอข้ามสายงาน เพราะฉะนั้นเติมเท่าไรก็ไม่เต็ม เนื่องจากมีช่องทางให้เปิดรับบุคคลภายนอกมาเป็นตำรวจ จึงใช้ช่องทางจากการจบด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ แต่เวลามาทำงานจริงเอาชื่อห้อยไว้แล้วก็ไปช่วยราชการที่อื่น ดังนั้นร้อยเวรก็ขาดเหมือนเดิม ยกตัวอย่างเช่นสถานีตำรวจหนึ่งมี 20 ตำแหน่ง แต่ขอไปช่วยราชการ 10 ตำแหน่ง ใครจะมาต่ออีกไม่ได้ เพราะเลขตำแหน่งมันเต็มแล้ว ประการที่สองคือปัญหาการลาออกจากราชการ เดิมที่เรามักจะได้ยินข่าวการฆ่าตัวตาย พอฆ่าตัวตายผลกระทบที่เกิดขึ้นคือครอบครัวต้องเดือดร้อน ดังนั้น ตำรวจยุคกลางเก่าที่อีกไม่กี่ปีจะเกษียณ เมื่ออายุราชการครบ 25 ปีจึงเสี่ยงที่จะอยู่ต่อในระบบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อยู่ต่อในระบบงานสอบสวนก็ขอลาออกจากราชการ อาจลาออกแล้วรับบำเหน็จหรือลาออกแล้วกินบำนาญ เพราะภาวะความเครียดและภาวะความเป็นส่วนตัว เนื่องจากผู้เสียหายต่างก็คิดว่าตำรวจต้องทำงาน 24 ชั่วโมง บางกรณีร้อยเวรออกเวรผู้เสียหายนึกขึ้นได้นอกเวลาราชการหรือยามค่ำคืนก็โทรมาสอบถามถึงคดีจึงทำให้ร้อยเวรเกิดความเครียด ถ้านอกเวลางานไม่รับโทรศัพท์ก็มีปัญหาว่าติดต่อร้อยเวรไม่ได้ ส่งผลกระทบมาถึงผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาต้องคอยติดตามว่าเรื่องนี้เป็นอย่างไรมีความคืบหน้าแล้วหรือไม่อย่างไรกลายเป็นพันกันทั้งงานเก่าและงานใหม่ ประการต่อมาของปัจจัยด้านทรัพยากร คือที่รัฐกำหนดว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติตำรวจมีหน้าที่รับใช้ประชาชนมีหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินคดีกับผู้ต้องหาแต่รัฐมีงบประมาณเพียงจำกัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่จึงมีไม่เพียงพอ พบว่าพนักงานสอบสวนใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวในการจัดหาโต๊ะทำงาน ปรินเตอร์ กระดาษ รวมถึงยานพาหนะที่จะลงไปในพื้นที่ที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อน

5.1.2 ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชน เนื่องด้วยฐานะทางเศรษฐกิจประชาชนมีความยากจน ไม่มีเงินค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม บางรายประกอบอาชีพขับรถแท็กซี่ หาเช้ากินค่ำ นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพได้ร้องขอความเป็นธรรมขอความช่วยเหลือทางกฎหมายและคดีความ ทำงานรับจ้างไม่มีทรัพย์สินและไม่มีเงินเก็บไม่มีเงินในการจ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดี

5.1.3 ปัจจัยด้านระดับการศึกษาของประชาชน พบว่าประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายประกอบกับเป็นคนต่างจังหวัดจึงเกิดความรู้สึกว่าถ้าต้องไปติดต่อสถานที่ราชการหรือมีอะไรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกฎหมายจึงเกิดความกลัวไม่กล้าไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ไปคุยกับตำรวจ จึงเลือกที่จะไม่ใช่สิทธิของตน ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายหรือรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

5.1.4 ปัจจัยด้านการแทรกแซงของระบบอุปถัมภ์ในประเทศไทยที่เข้ามาแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนอยู่เสมอแบบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ พนักงานสอบสวนบางรายอยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าขึ้นไปเข้ามาแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ ถูกควบคุมด้วยนักการเมือง และพบว่ามีกรณีที่ถูกเสียหายได้แจ้งความร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนเพื่อประสงค์จะให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจนกว่าคดีจะถึงที่สุดแต่พนักงานสอบสวนเพียงแค่นึกไว้เป็นหลักฐาน เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเคยเป็นอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

5.2 แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

5.2.1 แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำที่รัฐสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายได้แก่ การเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนให้สัมพันธ์กับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น หากประชาชนมาเยอะขึ้นก็ต้องมีเวรสำรองเพื่อแบ่งเบากับร้อยเวรหลัก ประชาชนจะได้ไม่ต้องนั่งรอ หรืออาจจะเพิ่มอัตราค่าจ้างของผู้ช่วยพนักงานสอบสวน อีกทั้งยังอยากให้รัฐบาลกำหนดเป็นนโยบายให้มีหน่วยงานให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นพนักงานสอบสวนด้วย

5.2.2 รัฐควรหากกลไกที่ผลิตพนักงานสอบสวนเพื่อให้เป็นพนักงานสอบสวนจริงๆ ตั้งใจมาทำงานสอบสวนแล้วทำงานเป็นไม่เปลี่ยนหรือย้ายสายงาน สมัยก่อนก่อนมีการจัดแบ่งสอบสวนอย่างเดียว ตอนนั้นพนักงานสอบสวนจะไม่มีย้ายออกก็สามารถลดภาระไปได้ แต่สถานะตำรวจจึงมีพนักงานสอบสวนเพียงพอ แต่พอมารวมแท่ง ทุกคนสามารถขยับออกได้ทุกสายงาน เพราะฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงขอเปลี่ยนหรือย้ายสายงาน เพราะงานสอบสวนคืองานที่เครียดที่สุดในระบบโรงพัก คือรับปัญหาทุกปัญหาเข้ามาที่ร้อยเวรคนเดียว หรืออาจจะปรับปรุงระบบโครงสร้างพนักงานสอบสวนใหม่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่พนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่

5.2.3 การลดการแทรกแซงของระบบอุปถัมภ์ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นอิสระ หากต้องการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมต้องรื้อระบบพนักงานสอบสวนใหม่

5.2.4 รัฐควรออกกฎหมายที่ไม่เกิดความซับซ้อนเป็นภาระของผู้ปฏิบัติและแบ่งเบาภาระของประชาชน การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ หากสามารถลดขั้นตอนการประสานงานระหว่างหน่วยงานด้วยกันก็จะสามารถให้ปฏิบัติหน้าที่ได้เร็วขึ้น ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คดีที่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้ คดีลหุโทษ คดีที่สามารถยอมความกันได้ คดีที่มีโทษไม่สูง จะได้ไม่รอกศาล รกโรงพัก ดังนั้น รัฐควรออกกฎหมายในส่วนที่เป็นคดีทั่วไป ต้องออกกฎหมายมาว่าคดีนี้สามารถที่จะจบได้โดยหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

5.2.5 รัฐควรเพิ่มการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชน องค์กรภาครัฐส่วนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงด้วย อาจจะเริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกช่วยประชาสัมพันธ์ด้วย กำนันหรือพวกนายกองบด. นายกองจ. ทั้งหมดทั้งปวงก็ต้องร่วมด้วยในการประชาสัมพันธ์ ถึงแม้จะมีการให้ความรู้ แต่สื่อต่างๆ เหล่านั้นหรือความรู้ต่างๆ เหล่านั้นไม่สามารถไปถึงประชาชนทั่วไป ซึ่งปกติแล้วเขาก็มีต้นทุนทางสังคมต่ำกว่าอยู่แล้ว จะไม่เหมือนกันกับคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงกับต่างจังหวัดที่ทุรกันดารจึงต่างกันมาก ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรออกไปดูแลประชาชน เพื่อเป็นการพิทักษ์คุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ และสวัสดิภาพ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกกับประชาชนอย่างแท้จริง

5.2.6 การเพิ่มงบประมาณในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ หากสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือกระทรวงการคลังจะปรับในส่วนของค่าตอบแทนพนักงานสอบสวน เพิ่ม

คำตอบแทนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน เนื่องจากพบว่าพนักงานสอบสวนใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวในการจัดหาทรัพยากร เช่น ค่ากระดาษ ค่าส่งหมาย พนักงานสอบสวนต้องจ่ายเองด้วย เบิกงบประมาณจากรัฐได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น การที่งบประมาณมีเพียงจำกัดในการเพิ่มเงินค่าตำแหน่งพนักงานสอบสวน อาจจะเพิ่มในอัตราส่วนของคำตอบแทนพนักงานสอบสวนเป็นค่าสำนวน เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจหรือเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่

6. การอภิปรายผล

สรุปและอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

6.1 สภาพการณ์ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

ความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงความไม่เป็นธรรมด้านอำนาจต่อรองในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นการลดความเหลื่อมล้ำจึงเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ(ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยรัฐบาลได้ให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึงซึ่งหนึ่งในตัวชี้วัดคือความแตกต่างของรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐระหว่างกลุ่มประชากร ดังนั้น การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม จึงเป็นประเด็นของการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ด้วยการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

6.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

คดีอาญาที่เกิดขึ้นในห้องที่สถานีตำรวจภูธรสมุทรปราการมีปริมาณจำนวนมากและมีจำนวนพนักงานสอบสวนมีน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการประชาชน และพบว่าเรื่องงบประมาณ มีจำกัด ซึ่งทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ออกนโยบายให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับใช้ประชาชน มีหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่จัดงบประมาณมาเพียงจำกัด และบ่อยครั้งที่พนักงานสอบสวนต้องใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวในการจัดหาทรัพยากรมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อรับใช้ประชาชน และการถอดบทเรียนจากพนักงานสอบสวนยังพบอีกว่าตำรวจที่จบมาใหม่ในสายงานสอบสวนไม่ได้จบมาโดยตรงจากที่โรงเรียนสอบสวนหรือโรงเรียนนายร้อยตำรวจ บางคนจบนิติศาสตร์มาจริงแต่ไม่รู้จักการทำสำนวนทำให้เกิดความผิดพลาด เมื่อส่งสำนวนไปให้อัยการอัยการอาจจะสั่งไม่ฟ้อง หรือส่งกลับมาให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม ส่งผลให้พนักงานสอบสวนเกิดภาวะเครียด พักผ่อนน้อย ไม่มีความเป็นส่วนตัวเพราะประชาชนคาดหวังว่าตำรวจต้องทำงานตลอด 24 ชั่วโมง จึงทำให้เกิดการขอย้ายสายงานลาออกจากราชการ แล้วเลือกรับบำเหน็จหรือกินบ้านาญเมื่ออายุราชการครบ 25 ปี และในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่สามารถรับมือกับภาวะดังกล่าวได้ก็เกิดการฆ่าตัวตาย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวตำรวจฆ่าตัวตายอยู่บ่อยครั้ง นอกจากนั้นในบริบทของตำรวจก็พบปัญหาสำคัญคือเรื่องของระบบอุปถัมภ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือถ้าพนักงานสอบสวนคนไหนมีนายดี มีเส้นมีสายก็สามารถวิ่งย้ายไปอยู่สายงานอื่นได้ และยังพบอีกว่าพนักงานสอบสวนบางคนเอาชื่อมาห้อยไว้ที่สถานีตำรวจแห่งหนึ่งแต่กลับขอไปช่วยราชการอีกแห่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงทำให้ในสถานีตำรวจแห่งนั้นมีตำแหน่งพนักงานสอบสวนเต็มอัตราแล้ว จึงไม่สามารถขออัตราค่าจ้างเพิ่มได้อีก จึงเป็นการซ้ำเติมสถานการณ์ที่พนักงานสอบสวนมีจำนวนไม่เพียงพอยิ่งขึ้นไปอีก และยังพบอีกว่าก่อนที่จะประชาชนที่เป็นผู้เสียหายจะเข้าร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน และในบางกรณีที่ประชาชนตกเป็นผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต้องเข้าพบพนักงานสอบสวน หากรู้จักนักการเมืองหรือผู้ใหญ่ที่อยู่ในแวดวงตำรวจก็มักจะประสานมาทางผู้กำกับสถานีให้บอกกับผู้ใต้บังคับบัญชาให้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ก่อนถึงจะมั่นใจได้ว่าการมาพบพนักงานสอบสวนจะได้รับความยุติธรรมทางอาญา จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติหน้าที่ให้กับประชาชนที่มีเส้นสายหรือนายฝากมาก่อน ส่วนประชาชนที่ไม่รู้จักใครไม่มีเส้นสายก็ต้องรอไปตามลำดับ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าระบบอุปถัมภ์มักจะ

เข้ามาแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมในระบบพนักงานสอบสวนได้อยู่เสมอ ทำให้ไม่มีทางที่กระบวนการยุติธรรมจะสร้างความเท่าเทียมกันให้กับประชาชนได้อย่างแน่นอน

ในส่วนของนิติกรประจำสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรปราการ พบว่างบประมาณของภาครัฐมีจำนวนจำกัด ทรัพยากรในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐมีไม่เพียงพอ เช่น ยานพาหนะในการลงพื้นที่ที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ประกอบกับการที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย จึงทำให้รู้สึกกลัว หรือรู้สึกว่ามีความยุ่งยากหากต้องไปติดต่อกับหน่วยงานราชการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ จนบางครั้งทำให้ประชาชนเลือกที่จะไม่ใช้สิทธิของตน และบ่อยครั้งพบว่าประชาชนไม่รู้ว่าตนเองมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย นอกจากการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายของประชาชนแล้ว เรื่องฐานะทางเศรษฐกิจก็เป็นปัญหาหนึ่งของประชาชน เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนต้องจ่ายเงิน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หรือ ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี ยิ่งประชาชนไม่มีความรู้ ยิ่งรู้สึกกลัวไปหมด

ส่วนสาเหตุของปัญหาในกลุ่มประชาชน คือ เรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ทำงานหาเช้ากินค่ำ มีฐานะยากจน หรือ มีรายได้น้อย ไม่มีเงินในการว่าจ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดี มีการศึกษาน้อย ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย ตลอดจนมีระบบอุปถัมภ์เข้ามาแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งบ่อยครั้งพบว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนเกรงกลัวว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมซึ่งอาจส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อีกทั้งยังทำให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่หรืออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนล่าช้า และส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการวางแผนกำลังคน(สมชาย หิรัญภิตติ, 2542) เป็นกระบวนการพิจารณาความต้องการทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตตามกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งมีการกำหนดขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น และมีการวิเคราะห์สถานการณ์การกลั่นกรองสภาพแวดล้อมเพื่อนำไปพยากรณ์อัตรากำลังโดยอาศัยวิธีและเทคนิคต่างๆให้เหมาะสมกับลักษณะงาน นอกจากนั้นแล้ว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ของ (เจมส์ ซี สกอตต์, 2539) ที่ได้ให้นิยามความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ไว้ว่าเป็นกรณีของความสัมพันธ์ที่เป็นกลไกของความสัมพันธ์ (Instrumental Relationship) ในลักษณะที่บุคคลหนึ่งจะมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับสูงจะเป็นผู้อุปถัมภ์ที่จะใช้อิทธิพลและทรัพยากรของตนในการช่วยปกป้องคุ้มครองหรือให้ผลประโยชน์หรือทั้งสองอย่างแก่บุคคลที่มีสถานภาพต่ำกว่าคือผู้รับอุปถัมภ์ ผู้ซึ่งจะต้องตอบแทนโดยการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนให้บริการแก่ผู้อุปถัมภ์ ผู้อุปถัมภ์อาจจะสามารถใช้อำนาจในทางเห็นชอบ (Sanction) หรือการใช้อำนาจบังคับอย่างแท้จริง (Pure Coercive) ก็ได้ และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับสมมติฐานของทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory) เกิดขึ้นจากแนวคิดสังคมไร้กฎเกณฑ์ของอีมีล เดอร์คเคม โดยโรเบิร์ต เมอร์ตัน ได้นำหลักการของทฤษฎีสังคมไร้กฎเกณฑ์ (Anomie Theory) มาอธิบายว่าอาชญากรรมนั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของโครงสร้างทางสังคม โอกาสของคนที่มีฐานะยากจน และมีรายได้หรือการศึกษาน้อยจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายมีไม่เท่ากันที่จะประกอบอาชีพหรือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียวกันกับคนในสังคมจึงทำให้เกิดแรงกดดันทางสังคมขึ้นจึงต้องแสวงหาวิธีการอื่นนอกจากการประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ (อคิน รพีพัฒน์, 2533) ที่ได้กล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้ที่เหนือกว่า คือมีทรัพยากรมากกว่าหรือสูงศักดิ์มีอำนาจมากกว่ากับผู้ที่ย้อยกว่าคือผู้ที่มีทรัพยากรน้อยกว่า โดยผู้ที่เหนือกว่าให้การอุปการะช่วยเหลือคุ้มครองป้องกันให้แก่ผู้ที่ย้อยกว่า และผู้ที่ย้อยกว่าให้การสนับสนุนทำงานให้โดยคอยรับใช้และเชื่อฟังเป็นการตอบแทน ถ้าพูดไปอย่างไทย ๆ เราก็ถือว่า ผู้ที่เหนือกว่าสร้างบุญคุณช่วยเหลือผู้ที่ย้อยกว่าและผู้ที่ย้อยกว่าย่อมต้องตอบแทนบุญคุณสาระสำคัญในความสัมพันธ์เช่นนี้ คือ กตัญญูกตเวที

6.3 แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนให้สัมพันธ์กับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น และหากเป็นไปได้สามารถผลิตพนักงานสอบสวนเพื่อให้ไม่เปลี่ยนหรือย้ายสายงาน ปรับปรุงระบบโครงสร้างพนักงานสอบสวนใหม่ ลดการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นอิสระ รัฐควรออกกฎหมายที่ไม่เกิดความซับซ้อน ไม่เป็นภาระของผู้ปฏิบัติและแบ่งเบาภาระของประชาชน เพิ่มการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชน เพิ่มงบประมาณในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ตามยุทธศาสตร์ชาติ(ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐมีเป้าหมายการพัฒนาโดยยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวกรวดเร็วและโปร่งใส ทุกภาคส่วนของสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา ด้วยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติและอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามหลัก นิติธรรม ซึ่งตัวชี้วัดประกอบด้วยระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ ประสิทธิภาพของการบริการภาครัฐ ระดับความโปร่งใส การทุจริตประพฤติมิชอบ และความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม โดยภาครัฐต้องมีการบริหารกำลังคนที่มีความคล่องตัว ยึดระบบคุณธรรม ยึดค่านิยมในการทำงานเพื่อประชาชน มีคุณธรรม และมีการพัฒนาตามเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ บังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เท่าเทียม เสริมสร้างประสิทธิภาพการใช้อกฎหมาย บุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม และพัฒนามาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ และวางกรอบให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ในการลดความเหลื่อมล้ำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม และทุกภาคส่วนของสังคมต้องร่วมกันผลักดันและขับเคลื่อน เพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่สังคม พร้อมทั้งปลูกฝังค่านิยมให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนตามหลักนิติธรรม
2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนให้สัมพันธ์กับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด อาจเพิ่มอัตราค่าจ้างของผู้ช่วยพนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวน หรือหากเป็นไปได้สามารถผลิตพนักงานสอบสวนให้มีใจรักในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเป็นมืออาชีพ และมีความอดทนอดกลั้นต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อไม่ให้พนักงานสอบสวนเปลี่ยนหรือย้ายสายงาน หรือปรับปรุงระบบโครงสร้างพนักงานสอบสวนใหม่ ลดการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจากระบบอุปถัมภ์ เพื่อให้พนักงานสอบสวนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระ
3. ภาครัฐควรออกกฎหมายที่มีความชัดเจน ไม่มีความซับซ้อน ไม่เป็นภาระของผู้ปฏิบัติ และสามารถแบ่งเบาภาระของประชาชนได้
4. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรออกไปดูแลประชาชนเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มากที่สุด และให้รัฐบาลกำหนดเป็นนโยบายให้มีความหมายให้แก่ผู้ต้องหา จำเลย ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือ ผู้ได้รับผลกระทบจากการ

ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในชั้นพนักงานสอบสวน องค์การภาคีรัฐส่วนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

5. ภาครัฐ หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และให้ประชาชนได้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนด้วยความรู้ความเข้าใจ

6. ภาครัฐควรจัดสรรเพิ่มงบประมาณและสวัสดิการให้แก่พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ และเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พนักงานสอบสวน หรือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรตระหนักถึงความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ประชาชนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม เคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค

2. พนักงานสอบสวน หรือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรมีบทบาทเชิงรุกในการพิทักษ์คุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและสวัสดิภาพของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

3. พนักงานสอบสวน หรือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส เพื่อให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจต่อการให้บริการของภาครัฐ โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และมีความเป็นมืออาชีพ

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเจาะจงในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเพียงต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น ดังนั้นควรศึกษาให้ครอบคลุมทั้งระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น ศึกษาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นอัยการ, ชั้นกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาของศาล และราชทัณฑ์ เป็นต้น

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วยเพื่อใช้เป็นแนวทางในระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งของประชาชน

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกนโยบายในการลดความเหลื่อมล้ำของภาครัฐ

8. เอกสารอ้างอิง

กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *ชุดความรู้สิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยภาคี*. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2561, จาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/HRC/nhr.pdf.

กุลนิตี ขุนทองจันทร์ และอภิญา เลื่อนฉวี. (2561). *ปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติในการรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. สืบค้นจาก <https://grad.dpu.ac.th/upload/content/files/%E0%B8%9B%E0%B8%B5%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%207%20%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%203/7-3-45.pdf>

เจมส์ ซี สกอตต์. (2539). การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ใน ปรีชา คูรินทร์พันธ์ (ผู้แปล). *ระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์. (2562). *ทฤษฎีสถิตยฐานพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. *ราชกิจจานุเบกษา*. ฉบับกฤษฎีกา 135, 82ก (13 ตุลาคม): 38-44.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. *ราชกิจจานุเบกษา*. ฉบับกฤษฎีกา 135, 82ก (13 ตุลาคม): 55-61.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- ศราวุฒิ ประทุมราช. (2544). *รวบรวมสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่สำคัญ*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส) และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES).
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2554). สัมมนาทางวิชาการเรื่อง "กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้ (justice for All, All for Justice)". *จุลนิติ*. พ.ค.-มิ.ย.2554, หน้า 72-74.
- สมชาย หอมลออ. (2554). สัมมนาทางวิชาการเรื่อง "กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้ (justice for All, All for Justice)". *จุลนิติ*. พ.ค.-มิ.ย.2554, หน้า 75.
- สมชาย หิรัญภิตติ. (2542). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ: บริษัท ธีระพีสม์และโซเท็กซ์ จำกัด.
- เสกสัน เครือคำ. (2558). *อาชญากรรม อาชญาวិทยา และงานยุติธรรมทางอาญา*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2533). *การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพใน คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อารี รุ่งพรทวีรัตน์. (2527). *การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ คณะนิติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิทธิพล กริสว่าง, ร.ต.อ. (2553). *ปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนสังกัด กองบังคับการตำรวจนครบาล 6*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.